

АВТОРСЬКЕ ПРАВО В ТРУДОВИХ ПРАВОВІДНОСИНАХ

Іванов Ю. Ф.,

*доцент кафедри цивільного права і процесу
Національної академії внутрішніх справ,
канд. юрид. наук, доцент*

Іванова М. В.,

*науковий співробітник відділу з охорони
інтелектуальної власності
Національної бібліотеки України
ім. В. І. Вернадського*

Наразі актуальною є проблема з'ясування тенденцій та закономірностей розвитку науки трудового права у контексті взаємозв'язку з розвитком трудового законодавства України. Протягом уже тривалого періоду в Україні на законодавчому рівні обговорюється проект Трудового Кодексу України, який мав би бути пристосованим до сучасних потреб суспільства. Однак, незважаючи на його численні доопрацювання, на даний час не вдалося досягнути консенсусу щодо його кінцевого змісту. Розвиток правового регулювання трудових відносин в Україні в умовах адаптації до нових політичних і соціально-економічних реалій нерозривно пов'язаний з подальшим розробленням проблемних питань трудового права, одним із яких є питання правового статусу службового твору. Відсутність в науковій літературі єдиного погляду на критерії службового твору, подвійна правова природа відносин, що складаються між роботодавцем і працівником з приводу виконання останнім передбаченого трудовим договором обов'язку по створенню службового твору, визначають актуальність теми дослідження. Практична значущість питання, що досліджується, обумовлюється складною міжгалузєвою законодавчою конструкцією поняття службового твору.

Відповідно до ч. 1 ст. 21 Кодексу законів про працю України трудовий договір – це угода між працівником і власником підприємства, установи, організації або уповноваженим ним органом чи фізичною особою, за якою працівник зобов'язується виконувати роботу, визначену цією угодою, з підляганням внутрішньому трудовому розпорядкові, а власник підприємства, установи, організації або уповноважений ним орган чи фізична особа зобов'язується виплачувати працівникові заробітну плату і забезпечувати умови праці, необхідні для виконання роботи, передбачені законодавством про працю, колективним договором і угодою сторін. Стаття 31 КЗпП України передбачає

заборону вимагати власником або уповноваженим ним органом виконання роботи, не обумовленої трудовим договором.

Закон України «Про авторське право і суміжні права» від 23 грудня 1993 року № 3792-ХІІ розкриває поняття службового твору – це твір, створений автором у порядку виконання службових обов'язків відповідно до службового завдання чи трудового договору (контракту) між ним і роботодавцем (ст. 1 Закону). Виходячи із законодавчого визначення твір відноситься до службового тільки в тому випадку, якщо працівник зобов'язаний був створити його за трудовим договором або відповідно до службового завдання. Але поняття «працівник», «трудові обов'язки», «трудовий договір» за допомогою яких у цивільному законодавстві сформульовано поняття службового твору, не відомі національному цивільному праву – ці категорії розглядаються в межах трудового права.

Створення службових творів можливо тільки в рамках існуючих між працівником (автором) і іншою особою (роботодавцем) трудових відносин. Якщо автор не перебуває з роботодавцем в трудових відносинах, то створений автором твір в такому випадку не може розглядатися як службовий. У разі укладення трудового договору на виконання певної роботи (створення службового твору) в ньому визначаються майнові права працівника та роботодавця на твір. Якщо ж договір є безстроковим, тобто укладеним на невизначений строк, то, як правило, в трудовому договорі вказуються тільки найменування посади працівника, а конкретні посадові обов'язки викладені в посадових інструкціях працівників. Серед працівників, трудова функція яких пов'язана зі створенням результатів інтелектуальної діяльності, можна виділити програмістів, редакторів, журналістів, обов'язком яких є створення, відповідно, програм для ЕОМ, літературних творів. Тому для визначення твору службовим необхідно досліджувати питання про те, чи входило це завдання в межі трудових обов'язків працівника.

Вбачається, що в законодавчій конструкції поняття «службового твору» недостатньо обґрунтовано використовується категорія «трудові обов'язки», оскільки трудова діяльність працівника, згідно з доктриною трудового права, позначається як «трудова функція». Трудова функція працівника в науковій та навчальній літературі з трудового права визначається як істотна умова трудового договору. Слід зазначити, що в чинному Кодексі законів про працю України відсутнє визначення поняття «трудова функція». Трудовій функції працівника притаманне поєднання суб'єктивних (професії, спеціальності, кваліфікації) та об'єктивних чинників (відповідної посади чи виконуваної роботи). Необхідність визначення трудової функції в трудовому договорі зумовлена пов'язаними з нею правоздатностями найманого працівника відповідно до його посади, яка передбачає певне коло службових обов'язків, повноважень, а також дисциплінарної відповідальності, що настає в разі невиконання своїх функціональних обов'язків.

При визначенні змісту трудової функції працівника важливу роль відіграють штатний розклад, правила внутрішнього трудового розпорядку та посадові інструкції, що представляють собою локальні нормативні акти. Умова про трудову функцію працівника породжує право фізичної особи, що уклала трудовий договір, вимагати надання роботи з певної спеціальності, професії або посади та обов'язок роботодавця надати йому таку роботу. Таким чином, обов'язки найманого працівника зі створення результатів, що можуть мати ознаки об'єктів права інтелектуальної власності, мають бути чітко прописані у трудовому договорі чи у посадовій інструкції. Якщо трудове завдання на створення службового твору є разове, тобто таке, що не стосується постійних трудових обов'язків працівника, однак відповідає посаді та освіті, його слід оформити звичайним наказом із додатком, в якому передбачити завдання, права та обов'язки працівника щодо створеного службового твору.

Виходячи із зазначеного можна зробити висновок, що твір може мати статус службового твору відповідно до трудового договору (контракту) при наявності таких ознак: перебування у трудових відносинах працівника з роботодавцем; виконання працівником трудової функції відповідно до штатного розкладу, професії, спеціальності, кваліфікації; трудові обов'язки працівника повинні бути викладені в посадовій інструкції. Таким чином, створення службового твору має входити до трудових обов'язків автора-працівника, визначених письмовим трудовим договором (контрактом) відповідно до посадової інструкції, в інших випадках – створення службового об'єкта інтелектуальної власності має здійснюватися на основі службового завдання. Підтвердженням обов'язку створити службовий твір, крім трудового договору та посадової інструкції, можуть виступати накази, розпорядження, службові записки тощо, а також включення в план завдання щодо створення службового твору. В такому разі в додатку до службового завдання повинні зазначатися характеристика майбутнього об'єкта та критерії, яким він повинен відповідати, а також строки виконання завдання.